

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ՌԱԶՄԱԿՐԹԱԿԱՆ
ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ-ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՆԱԽԱԴԻՅԱԼՆԵՐԻ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՁ**

Վերլուծվել են Հայաստանի Հանրապետության Զինված ուժերում ռազմական կրթության իրականացման քաղաքական-իրավական որոշ հիմնախնդիրներ և ըստ այդմ՝ նախանշվել են դրանց հաղթահարման հնարավոր ուղղությունները: Ուսումնասիրության տվյալների վերլուծության արդյունքների հիման վրա ներկայացված են այն օրենսդրական բացթողումները, որոնք բացասական ազդեցություն են գործում Զինված ուժերում զինծառայողների ռազմական կրթությունն արդյունավետ կերպով կազմակերպելու վրա: Այդ բացթողումների շարքին են դասվում.

ա) տվյալ ոլորտը կարգավորող միասնական իրավական-նորմատիվ ակտի չլինելը,

բ) ոլորտը կարգավորվում է ոչ օրենսդրական, այլ ենթաօրենսդրական մակարդակում:

Վերլուծված է նաև այն անհրաժեշտ միջոցառումների համախումբը, որոնց համակարգային մոտեցմամբ իրականացումը հնարավորություն կընձեռի ՀՀ ռազմակրթական տիրույթը համապատասխանեցնելու միջազգային չափորոշիչներին և այդ գործընթացի իրականացման համար ապահովելու անհրաժեշտ իրավական հիմքեր:

Հանգուցային բառեր և արտահայտություններ՝ ռազմական կրթության համակարգ, ռազմակրթական գործընթացի իրավական-քաղաքական հիմնախնդիրներ, կրթության հաջորդականություն, եռաստիճան կրթական

համակարգ:

ՀՀ Զինված ուժերում զինծառայողների ռազմական կրթությունն առ այսօր կազմակերպվում և իրականացվում է ընթացիկ իրավական ակտերի, այդ թվում՝ ՀՀ կառավարության որոշումների և պաշտպանության նախարարի հրամանների հիման վրա [3]: Ընդհանուր հայեցակարգային մոտեցմում չունենալու պայմաններում՝ Հայաստանի կրթական համակարգի բաղկացուցիչ մասը կազմող ռազմակրթական համակարգը զարգանում է նվազ տեմպերով, ինչը դժվարություններ է առաջացնում զինված ուժերի սպայական և ենթասպայական կազմերի կադրային ձևուն քաղաքականության, նրանց որակավորման բարձրացման գործում: Նկատի ունենալով, որ պաշտպանական բարեփոխումների համատեքստում ռազմական կրթության համակարգի զարգացումը գերակա խնդիր է՝ կարիք է զգացվում իրավական ամրագրման ենթարկելու միասնական հայեցակարգային մոտեցումները [1], որոնք հնարավորություն կտան էլ ավելի արդյունավետ իրականացնելու բարձր որակավորում ունեցող կադրերի պատրաստումն ու առաջխաղացումը [8, էջ 258]:

2010-2015 թվականների պաշտպանական բարեփոխումների շրջանակում 2010 թվականին ձևավորվել էր միջգերատեսչական աշխատանքային խումբ, որի նպատակն էր մշակել ՀՀ ռազմական կրթության հայեցակարգի նախագիծը: Խմբի կազմում ընդգրկվել էին ներկա-

յացուցիչներ ՀՀ ՊՆ և ԶՈՒ ԳՇ շահագրգիռ ստորաբաժանումներից, այդ թվում՝ ռազմասուսմնական հաստատություններից, ՊՆ ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտից, ինչպես նաև՝ փորձագետներ ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությունից, ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայից, Երևանի պետական համալսարանից, Երևանի Մ. Հերացու անվան պետական բժշկական համալսարանից, ինչպես նաև՝ Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանից:

Աշխատանքային խմբի կողմից կատարված ինտենսիվ աշխատանքների արդյունքում ստեղծվեց ՀՀ ռազմական կրթության հայեցակարգի նախագիծ, որը պարբերաբար քննարկվում էր ՀՀ ՊՆ և ԶՈՒ ԳՇ վարչություններում, իսկ 2011 թվականի ընթացքում՝ նաև Հայաստան այցելած ՆԱՏՕ-ի փորձագիտական խմբերի հետ: Աշխատանքային խմբի կողմից քննարկումներն ավարտելուց հետո լրամշակված նախագիծը 2011 թվականին ներկայացվեց պետական շահագրգիռ մարմինների քննարկմանը, մասնավորապես՝ ՀՀ արդարադատության, կրթության և գիտության, ֆինանսների նախարարություններ, ՀՀ Նախագահի աշխատակազմ, գլխավոր ռազմական տեսչություն, ազգային անվտանգության խորհուրդ, ՀՀ ոստիկանություն և ազգային անվտանգության ծառայություն: Ստացված առարկություններն ու առաջարկությունները դրվեցին քննարկման ներքին աշխատանքային խմբի կողմից՝ անհրաժեշտության դեպքում ներգրավելով համապատասխան փորձագետների: Լրամշակված նախագծի փաթեթը 2011 թվականի նոյեմբերին ներկայացվել է ՀՀ կառավարության քննարկմանը: ՀՀ կառավարության աշխատակազմից նախագծի վերաբերյալ կարծիքներ են ստացվել պետաիրավական, սոցիալական, իրավաբանական վարչություններից և ՀՀ

վարչապետի խորհրդականից: Արված առաջարկությունները մեծամասամբ ընդունվել են, մյուսներն էլ համաձայնեցվել առաջարկությունների հեղինակների հետ:

Արդյունքում ՀՀ կառավարության կողմից հավանության արժանացան և հաստատվեցին երեք կարևոր փաստաթղթեր՝ ՀՀ ռազմական կրթության հայեցակարգը, սպայական կազմի պատրաստման փուլերի ճանապարհային քարտեզը և հայեցակարգի ապահովման միջոցառումների ծրագիրը [5]: ՀՀ ռազմական կրթության հայեցակարգը ռազմական կրթության նպատակների և խնդիրների նկատմամբ պաշտոնական մոտեցումների համակարգ է: Նախանշվում են ռազմական կրթության գործող համակարգի բարեփոխումների ուղղությունները, մասնավորապես՝ ռազմական կրթության շարունակականությունը, եռաստիճան կրթական համակարգի ներդրումը, համագործակցությունը ազգային և միջազգային ուսումնական հաստատությունների հետ (ինչպես զինվորական, այնպես էլ քաղաքացիական), գիտական ու գիտատեխնիկական կադրերի պատրաստումը, վերապատրաստումը, որակավորումը, ռազմական կրթության համակարգում ենթասպայական կազմի կրթության ներառումը, ինչպես նաև նախազորակոչային պատրաստության դիտումը՝ որպես սպայական պատրաստության փուլ: Ամրագրվում են նաև հայեցակարգի նպատակը և խնդիրները, այդ թվում՝

1) ռազմական կրթության համապատասխանեցումը պետական կրթական չափորոշիչների պահանջներին,

2) ռազմական կրթության համակարգի զարգացման և կատարելագործման ուղիների նախանշումը,

3) պաշտոնեական առաջխաղացման ուղեգծի նախանշումը,

4) ռազմական կրթության փուլերի շարունակականության և ներդաշնա-

կության ապահովումը,

5) ռազմակրթական գործընթացի կառավարման և ռազմական կրթության զարգացման կարճաժամկետ, միջնաժամկետ և երկարաժամկետ պլանավորման նախանշումը:

Հայեցակարգում հստակեցվեց, որ ռազմական կրթության համակարգը ՀՀ ընդհանուր կրթական համակարգի բաղկացուցիչ մասն է և ապահովում է շարունակական կրթության իրականացման համար անհրաժեշտ կրթական միջազգային համագործակցություն՝ լայնորեն կիրառելով ժամանակակից նորարական կրթական և տեղեկատվական տեխնոլոգիաները: Սահմանվեցին սպայական կազմի պատրաստության փուլերը (նախագորակոչային պատրաստության, կրտսեր, ավագ և բարձրագույն սպայական կազմերի կրթության փուլեր), ինչպես նաև ենթասպայական կազմի կրթությունը՝ որպես մեկ օղակում սերժանտների, ավագների ու ենթասպաների պատրաստության երաշխիք: Հայեցակարգում տեղ գտան նաև առանձին դրույթներ, որոնք վերաբերում են գիտական և դասախոսական անձնակազմի պատրաստմանը, վերապատրաստմանն ու որակավորման բարձրացմանը, ազգային և միջազգային ուսումնական հաստատությունների համագործակցությանը՝ ՀՀ զինված ուժերի համար անհրաժեշտ մասնագետների պատրաստման, օտարերկրյա պետության գիտակրթական ներուժի օգտագործման, ինչպես նաև դաշնակից և գործընկեր պետությունների զինված ուժերի հետ համագործակցության ապահովման նպատակով: Հայեցակարգում ամրագրվեց նաև միջգերատեսչական ձևաչափով պաշտպանական-անվտանգային քաղաքագիտական բարձրագույն, հետբուհական և լրացուցիչ կրթության կազմակերպման անհրաժեշտությունը, որի ապահովումը պետք է իրականացվի ՀՀ ՊՆ ազգային ռազմավարական հետազոտություններ

րի ինստիտուտի կերպափոխման արդյունքում ստեղծվելիք պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի շրջանակներում:

Ամրագրվեցին նաև զինված ուժերի սպայական կազմի պատրաստության փուլերի ճանապարհային քարտեզը, նախանշվեցին սպայական կազմի պատրաստման, վերապատրաստման և որակավորման բարձրացման փուլերը՝ ըստ ուսումնական հաստատությունների և ակնկալվող զինվորական պաշտոնների: Ըստ փուլերի՝ հստակեցվեցին այն քայլերը, որոնք անհրաժեշտ են կոնկրետ որակավորման և այդ որակավորման արդյունքում՝ պաշտոնական առաջխաղացման համար: Ըստ այդմ՝ առաջադրվեցին սպայական կազմի պատրաստության հետևյալ փուլերը՝

- կրտսեր սպայական կազմի կրթության փուլ, որն ապահովվում է մարտավարական մակարդակում ռազմական գիտելիքներին և հմտություններին տիրապետող, առաջատարի ու հրամանատարի ունակություններով օժտված սպայական կազմի պատրաստում, վերապատրաստում և որակավորման բարձրացում,

- ավագ սպայական կազմի կրթության փուլ, որն ապահովվում է օպերատիվ-մարտավարական գործողությունների կառավարման և շտաբային աշխատանքներին տիրապետող բարձրագույն ռազմական կրթությամբ սպաների պատրաստում ու վերապատրաստում,

- բարձրագույն սպայական կազմի կրթության փուլ, որն ապահովվում է զինվորական կամ պետական այլ ղեկավար պաշտոններ զբաղեցնող անձանց կրթությունն ու վերապատրաստումը:

Ամփոփելով վերը շարադրվածը՝ կարելի է նշել, որ հայեցակարգով նախանշվել են ռազմական կրթության գործող համակարգի բարեփոխումների հիմնական ուղղությունները, մասնավորապես՝ ռազմական կրթության շարունակականությունը, եռաստիճան

կրթական համակարգի ներդրումը, փոխհամագործակցությունը, գիտական և գիտատեխնիկական կադրերի պատրաստումը, վերապատրաստումը, որակավորումը, ռազմական կրթության համակարգում ենթասպայական կազմի կրթության ներառումը, ինչպես նաև նախագորակոչային պատրաստության դիտումը՝ որպես սպայական պատրաստության փուլ: Երաշխավորվել են յուրաքանչյուր պաշտոնի ու համապատասխան կրթական չափանիշների տրամաբանական կապը, բարձրացվել են հայաստանյան քաղաքացիական բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների և արտասահմանյան ուսումնական հաստատությունների դերն ու նշանակությունը ՀՀ ՋՈՒ սպայական կադրերի պատրաստման, արտերկրի գիտակրթական ներուժի կիրառման, ինչպես նաև դաշնակից և գործընկեր պետությունների զինված ուժերի հետ փոխգործունակության ապահովման գործում: Կարևորվել է նաև ստեղծվելիք պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի կողմից միջգերատեսչական ձևաչափով իրականացվելիք պաշտպանական-անվտանգային քաղաքագիտական բարձրագույն, հետբուհական և լրացուցիչ կրթության կազմակերպման անհրաժեշտությունը:

Յուրաքանչյուր զինծառայողի պատրաստումը, վերապատրաստումն ու որակավորման բարձրացումը, ինչպես նաև պաշտոնեական առաջխաղացումը՝ ըստ զբաղեցրած պաշտոնի և կոչման, անհրաժեշտ պահանջ են դառնում այդ փաստաթղթով: Արդյունքում, բարձրագույն ռազմական կրթությունն իրենից ներկայացնելու է ոչ թե մեկ քայլից բաղկացած կրթական գործունեություն, այլ՝ համակարգ, որը բաղկացած է մի քանի անբաժան, շարունակական կրթական տարրերից՝ դասընթացներից, վերապատրաստումներից, որտեղ մեկը հիմնվում, ներկառուցվում է մյուսի վրա և որոնց կապող օղակն են հանդիսա-

նալու զինծառայողների ծառայության ընթացքում ձեռքբերված փորձն ու գիտելիքները:

Որպես վերջնական արդյունք՝ նպատակ է դիտարկվում մշակելու ՀՀ ՋՈՒ-ի ենթասպայական (պրոֆեսիոնալ սերժանտական) կազմի կրթության և վարժանքների, ինչպես նաև ՀՀ ՋՈՒ-ի սպայական կազմի ակադեմիական կրթության համակարգը՝ ՀՀ քաղաքացիական բարձրագույն կրթության չափանիշներին և Բոլոնիայի գործընթացին համահունչ: Դրա համար էլ փորձառու, երիտասարդ և եռանդուն զինվորական մասնագետների ներդաշնակ զարգացումը՝ հայ զինվորականության լավագույն ավանդույթների պահպանմամբ և բազմապատկմամբ, հանդիսացել և միշտ էլ հանդիսանալու է ՀՀ զինված ուժերի բարեփոխումների անհրաժեշտ ուղեկիցը, քանի որ հայոց բանակը կարող է լինել հզոր և մարտունակ՝ միայն վերջինիս կազմում ունենալով զինվորականի պատիվը պահող ու պաշտող նվիրյալներ [9, էջ 64]:

ՀՀ պաշտպանության նախարարության կողմից մշակվել և ՀՀ կառավարության կողմից հաստատվել է նաև Հայաստանի Հանրապետության ռազմաուսումնական հաստատություններ ընդունելության ու օտարերկրյա պետությունների ռազմաուսումնական հաստատություններում սովորելու համար թեկնածուների ընտրության կարգը [4]: Այդ փաստաթղթի ընդունման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է «Զինապարտության մասին» ՀՀ օրենքի այն դրույթի պահանջով, համաձայն որի՝ ՀՀ կառավարությունը պետք է հաստատի ռազմաուսումնական հաստատությունների ընդունելության կարգը [3, հոդված 10]:

Մինչ այդ ՀՀ պաշտպանության նախարարության ռազմաուսումնական հաստատություններ ընդունելության և օտարերկրյա պետությունների ռազմաուսումնական հաստատություններում

սովորելու համար թեկնածուների ընտրության հետ կապված հարաբերությունները կարգավորվում էին ՀՀ պաշտպանության նախարարի համապատասխան հրամանով, ինչի հետևանքով առաջանում էին ոչ միայն իրավական բնույթի խնդիրներ («Ջինապարտության մասին» ՀՀ օրենքի համապատասխան դրույթի պահանջի մասով), այլ նաև որոշակի կիրառական բարդություններ: Մասնավորապես, այդ կարգերը հաստատված էին առանձին հրամաններով, ինչը բարդություններ էր ստեղծում դրանցում զետեղված դրույթների միասնական կիրարկման և միմյանց միջև համապատասխանության ապահովման առումով:

Փաստորեն՝ ռազմական կրթության բնագավառում ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը որդեգրեց առավել միասնական և ճկուն քաղաքականություն՝ համակարգված եղանակով կարգավորելով ռազմաուսումնական հաստատություններ ընդունելության և դրա հետ կապված հարաբերությունները: Դրանով իսկ ՀՀ կառավարության կողմից միասնական կարգավորման են ենթարկվում ՀՀ ռազմաուսումնական հաստատություններ ընդունելության և օտարերկրյա պետություններում սովորելու համար թեկնածուների ընտրության հետ կապված հարաբերությունները՝ հիմք ընդունելով «Ջինապարտության մասին» ՀՀ օրենքի համապատասխան դրույթի պահանջը:

Հարկ է ընդգծել, որ ռազմական կրթությունը իր նշանակային արժեքայնությամբ կարելի է դիտարկել երկու տեսանկյունից: Նախ՝ այն առանձնացված է երկրի ընդհանուր կրթական և ուսումնական գործընթացներից, և երկրորդ՝ տվյալ համակարգը խիստ արժևորվում է ՀՀ զինված ուժերի որակական առաջընթացի երաշխավորման ընթացակարգերում: Հայաստանի ազգային անվտանգության ոլորտի հայտնի մասնագետ Հ. Քոթանջյանի բազմաթիվ աշխատություններից մեկում հստակ դասակարգմամբ ներ-

կայացվում է Հանրապետության անվտանգության դեմ ուղղված արտաքին և ներքին սպառնալիքները, որոնք իրենց հերթին ըստ բնույթի առանձնացված են համաչափ ու անհամաչափ խմբերում [7, էջ 242, 249]: Ներքին անհամաչափ սպառնալիքների շարքում պրոֆեսորի կողմից դիտարկվում են սոցիալական շերտավորման խորացումն ու աղքատությունը, կոռուպցիոն դրսևորումները, պետական համակարգի նկատմամբ ժողովրդավարական վերահսկողության գործում հասարակական կազմակերպությունների դերի նվազումը, իշխանությունների հանդեպ անվստահության խորացումը, հասարակության ազդեցիկ խմբերի միջև անհանդուրժողականության մթնոլորտի ձևավորումը և իշխանություններին անհնազանդության հնարավոր դրսևորումները, ժողովրդագրական բացասական միտումներն ու արտագաղթը, խոսքի ազատության ոչ լիարժեքությունը, ինչպես նաև առանձնակի ընդգծվում է գիտական ու մշակութային ներուժի շարունակվող արտահոսքը, գիտակրթական գործընթացների հետևողական զարգացումը, միջազգային չափորոշիչներին համապատասխան՝ կրթական համակարգի առկայությունը և այլն [6, էջ 686-688]:

Այսպիսով՝ պետք է փաստել, որ մեր երկրի պաշտպանության բնագավառում սկիզբ առած և արդեն իսկ նշանակալի ձեռքբերումներով իրականացվող բարեփոխումների շնորհիվ ոչ հեռու ապագայում հնարավոր կլինի Հայաստանի Հանրապետությունում նույնպես ունենալ միջազգային բոլոր չափանիշներին համապատասխանող որակյալ ռազմական կրթության համակարգ, որի շրջանավարտները կհամալրեն ոչ միայն պաշտպանության նախարարության համակարգը, այլ նաև պետական համակարգի այլ կարևոր օղակներ:

Հոդվածի ներկայացման տարեթիվը՝
28.02.2015

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. «Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենք, ՀՀ ՊՏ 2005.01.31/8, 14.12.2004:
2. «Զինապարտության մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածը, ՀՀ ՊՏ 1998/26, 16.10.1998:
3. «Կրթության մասին» ՀՀ օրենք, ՀՀ ՊՏ 1999.05.14/12, 14.09.1999:
4. «Հայաստանի Հանրապետության ռազմաուսումնական հաստատություններ ընդունելության և օտարերկրյա պետությունների ռազմաուսումնական հաստատություններում սովորելու համար թեկնածուների ընտրության կարգը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության 26.04.2012թ-ի թիվ 525 Ն որոշում:
5. ՀՀ կառավարության 2012 թվականի մարտի 7-ի նիստում այդ փաստաթղթերը հավանության արժանացան և հաստատվեցին ՀՀ կառավարության արձանագրային որոշմամբ:
6. Հայաստանի ազգային անվտանգությանն ուղղված մարտահրավերները. ազգային անվտանգության ռազմավարություն, Քոթանջյան Հ.Ս., Հակամարտության էթնոքաղաքագիտություն: Հայաստանի ռազմական քաղաքականության և ազգային անվտանգության հիմունքները, Երևան, ՀՀ ՊՆ Դ.Կանայանի անվան ԱՌՀԻ, 2010, էջ 686-688:
7. Հ.Ս. Քոթանջյան, Անվտանգության քաղաքագիտական պրոբլեմներ, ԽՍՀՄ վերակառուցում - Ղարաբաղ, Հայաստան, Անդրկովկաս-Աֆղանստան, Եր., ՀՀ ՊՆ Դ. Կանայանի անվան ԱՌՀԻ, 2009, էջ 242, 249:
8. Տ.Տ. Քոչարյան, Հայաստանի Հանրապետության ռազմական անվտանգության ապահովումը ազգային անվտանգության համատեքստում, Եր., ԵՊՀ հրատ., 2012, էջ 258:
9. Օհանյան Ս., 21-րդ դարի բանակը, Եր., Տիգրան Մեծ, 2007, էջ 64:

К ВОПРОСУ О ПОЛИТИКО-ПРАВОВЫХ ПРЕДПОСЫЛКАХ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОЦЕССОВ ВОЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

ՏԱՐԳԻՍ ԿԵԴԻՇՅԱՆ

*Института национальных стратегических исследований МО РА,
юрист-советник начальника*

Исследованы некоторые политико-правовые проблемы военно-образовательного процесса в ВС РА и представлены возможные направления их преодоления. На основе результатов анализа данных настоящего исследования представлены те упущения в сфере законодательства РА, которые отрицательно влияют на эффективность организации процесса военного образования военнослужащих.

Проанализирована также совокупность тех необходимых мероприятий, системное осуществление которых позволит в правовом аспекте привести систему военного образования РА в соответствие с международными стандартами. К числу таких упущений относятся: а) отсутствие регулирующего данную сферу единого нормативно-правового акта; б) регулирование военного образования не на законодательном, а на подзаконодательном уровне.

Дата представления статьи: 28.02.2015

SOME CONSIDERATIONS ON IMPROVING POLITICAL-LEGAL PREREQUISITES OF THE MILITARY EDUCATION PROCESS IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

SARGIS KEGISHYAN

*Drastamat Kanayan Institute for National Strategic Studies, MOD, RA
Attorney-Advisor to the Chief.*

Some political-legal issues of the military education process in the armed forces of the Republic of Armenia have been analyzed and accordingly a number of possible ways of overcoming them have been outlined. Based on the results of the study the legislative gaps that have a negative effect on the efficient organization process of military education of the servicemen in the armed forces are presented. These gaps include: a) the lack of a single legal normative act regulating the field, b) the sector is regulated not by legislation, but on a sub-legislative level.

The complex of necessary measures have also been analyzed, the implementation of which will enable the compliance of the armed forces of the RA to accepted international standards and the creation of a legal framework needed to ensure these processes.

Article submission date: 28.02.2015